

*Mint vajudva szót szóra venni,
Óh, borzasztó sor, hiába tenni,
De legszörnyebb szörny csuda: lenni!*

*Jaj nekünk, kiáltó szánknek,
Jaj e népségnek, e világnak,
S hogy ajkaink hiába rángnak,
S jaj szemeknek, hogy látva látnak
És jaj, mely ezt mondatja, e percnak,
Jaj béna ajkunknak, hogy szólna
S iszony bővületébe forrva
Csügg, mint néma látnok: ki hallva
Gyülő vést, nem nyilhatva hal meg.*

D O L G O Z Ó L Á N Y O K

Irta: NAGY ISTVÁN

Ellentétben a nyugati, nagyipari államokkal, Romániában elsősorban a világháború siettette a szociális átlényegülést társadalmunk alapvető szervében, a családban. A világháború kitörése a családapákat és a családalapításra érett férfitömegeket munkahelyeikről és családjukból a frontokra parancsolta; elhagyott helyeikre viszont az anyákat és a lányifjúságot rendelte. A békekötés után a férfi ugyan megint elfoglalta előbbi hivatását és szerepét a családban, de a nőket a leromlott gazdasági viszonyok továbbra is fogva tartották a kenyérkereső helyeken. Azóta a dolgozó nők száma megsokszorozódott s így pl. ma már Clujon sincs olyan ipari vagy kereskedelmi vagy más foglalkozási ág, ahol az alkalmazottaknak jelentős részét nem a nők tennék ki. A cluji betegsegélyző pénztár 1934-ben 35.000 bejelentett férfi és női alkalmazottat tartott nyilván s ha a falvakról beözönlő cseléd lányokat is a város dolgozóihoz számítjuk, ugy aligha tévedünk, ha a cluji összalmozottak 50 százalékát a nők javára írjuk. S bizonyára a dolgozó lányok igen jelentős százalékot képviselnek a dolgozónők táborában. S mint ilyenek, közvetlen adófizetői az államnak és jelentős közteher viselői a város költségvetésében.

A modern államszemlélet értelmében az egyenlő teherviselés egyenlő jogokkal jár, tehát ennek s az előbb felsorolt tények alapján úgy hiszem, hogy a dolgozó leányifjúság szociális helyzetét nemcsak, mint jövőendő családanyákét kell tárgyalnom, hanem olyan tényezőként is, mint amely kihatással lehet társadalmunk jövőbeli irányítására, vagyis az iparos és kereskedő ifjúság mellett egyenlő részekként jelentkeznek. Hogy gazdasági fontosságuk, társadalmi tudatuk és műveltségük képessé és alkalmassá teszi-e a dolgozó leányifjúságot erre az egyenlő szerepre, azt a feltárt adatoknak kell bebizonyítaniok.

Adataimat egyben összehasonlításnak szánom a Sinka József által tanulmányozott 100 iparos és kereskedő ifju adataihoz. (*Hitel*, 1937. 3.) Ez az ifjúság a leányifjúság nélkülül csonka ifjúság. Sajnos, nem sikerült társat szereznem, mint a 100 ifjúnak, mert csak 70 dolgozó leányt si-

került nyilatkozásra bírom, míg a másik 30 magánéletébe való tolokodásnak tekintette kérdéseimet s még a kérdőíveimet sem juttatta vissza. A társadalomkutatás terén viszont ez is adatnak tekinthető, amely mélyen bevilágít abba a babonás titkolózásba, amellyel társadalmunk belső nyomorúságait olyan károsan takargatják.

A népességi és nemzetiségi viszonyok. Sinka József adataihoz igazodva, eredetileg csupán a magyar nemzetiségű dolgozó leányok helyzetét kezdtem tanulmányozni, sok kísérletezés után azonban reájöttem, hogy ha 100 magyar leányt akarok találni, legalább is 500 különböző nemzetiségű dolgozó-nőt kell végigkérdezniem, mert Clujon ma már alig van ucca vagy ház és üzem, ahol a város vegyes lakossága ne tükröződne vissza. Az egyoldalúság veszélyét felismerve eltértem tehát eredeti célomtól és ennek eredményeként a 70 dolgozó leány nemzetiségi megoszlása: 40 magyar, 22 zsidó, 6 román és 2 német. Felekezeti hovatartozás szerint: 24 református, 14 róm. kath., 2 unitárius, 22 zsidó, 4 gör.-kath., 2 gör.-kel. és 2 lutheránus.

A nemzetiségi arányszám megoszlásából nem lehet messzebb menő következtetést levonni, mivel az adatgyűjtés kezdetén csak a magyar leányok viszonyait kutattam, viszont, amikor a véletlenre és a leányok segítségére bíztam magam, akkor barátnőik révén igen felszaporodott a zsidók arányszáma. De ha tekintetbe vesszük, hogy a megkérdezett ifjú nők legtöbbje társnőivel vagy egy üzemben dolgozik vagy egy társaságba jár, esetleg egy uccában lakik, akkor kézenfekvő a megállapítás, hogy ifjú nőink az élet minden vonalán egymás kölcsönhatásainak vannak alávetve. Ezért valamennyien beszélnek magyarul, illetve románul, igaz, a többség nagyon fogyatékosan beszél a másik nemzetiség nyelvét. Az egy üzemben dolgozó leányok egymáshoz való viszonya különböző nemzetiségük ellenére is barátságos. Különösen a kisipari foglalkozások körében feltűnő ez, ahol még munkaközben is lehet olykor beszélgetni. Ezzel ellentétben a gyárakban divó gyárvezetés egyre tudatosabban alkalmazza az olyan munkarend bevezetését, amely még ebéd-szünet alatt sem nyújt lehetőséget a meghittebb összebarátkozásra. Ilyen munkahelyeken már fel-fel üti fejét a nemzetiségi elkülönülés....

A foglalkozás megoszlása. A tanulmányozott 70 leány foglalkozás szerinti rétegződése inkább az iparos és gyári leányok helyzetét tárja fel s így nem sikerült mindenféle tekintetben méltó társat bemutatnom a Sinka József iparos és kereskedő ifjainak. A tanulmányozott 70 dolgozónő közül: 21 varrónő, 10 cipőfelsőrészkesztő, 13 gyárléány, 5 politurozónő, 3 nyomdász, 2 harisnyakötő, 2 fodrász, 3 masamód, 2 fogorvosi aszisztens, 2 kesztyűs, 1 perzsaszövő, 3 kereskedelmi alkalmazott és 3 hivatalnok.

Nem áll módunkban az adatokat a város összes dolgozó leány-ifjúságának szakmák szerinti csoportosulásával összehasonlítani. A feltüntetett eloszlási arányszám a tényleges helyzetet ennél fogva nem tartalmazhatja. Mindössze magunk és az elkövetkező vizsgáldás számára állapítjuk meg, hogy a 70 dolgozó leány 91.43%-a az u. n. produktív foglalkozási ágakban keres és talál megélhetést, míg a kereskedelemben és a magánhivatalokban elhelyezkedettek csak 8.57%-ot képviselnek. Az iparos leányok közül legtöbben a női szabóságokban dolgoznak. E foglalkozási ág felé az az elgondolás vezérli őket, hogy ezt a szakmát férjhezmenés után, esetleg otthon is űzhetik és amellet házi dolgukat sem kell elhanyagolniuk. Bár a 70 leány közül a gyárimunkás nők a második helyre szorulnak, mégis a valóságban a leányifjúság tulnyomó többsége gyárakban talál elhelyezkedést. Így pl. a 3. helyen szereplő cipő-

felsőrézkészítőknél közül is több dolgozott már cipőgyárakban. Az asztalos iparban foglalkoztatott politurozónók többségének munkaviszonyai is inkább a gyári helyzetnek felelnek meg, mert a lassan sorvadó asztalos-kisipar helyét egyre biztosabban a gyárosított nagyüzem kezdi betölteni.

A vizsgálódás szempontjából szerencsésnek mondható, hogy egyetlen szakmában sincs nemzetiségi vagy felekezeti túltengés, minden iparágban arányosan találunk az összes felekezetekből. Minden távolabbi következtetés levonhatása nélkül megemlíthetjük, hogy a varrólányok nagy százaléka református magyar leány, a cipőfelsőrézkészítőknél 2 kivétellel reformátusok és katolikusok. A 22 zsidó nő közül is csak 2 kereskedő- és 2 hivatalnoknő. A többi megoszlik a felsorolt szakmákban. A román leányok megoszlása: 4 gyárileány, 1 varrónő, 1 politurozónő.

Leányifjuságunkat foglalkozásaik kiválasztásánál korántsem a hajlam vezérli, hanem, hogy minél rövidebb tanulói idő alatt pénzkeresőkké válva tehermentesítsék szüleiket. Néhány kivételtől eltekintve szakmájukat nem kedvelik. Arra a kérdésre, hogy mik szeretnének lenni, ha módjukban állna, 5 leány azt felelte, hogy moziszinésző vagy más művésző. Egy farmernő szeretne lenni Kaliforniában, 1 gazdag, 1 politikus, 1 pedig szószerint így felelt: „A világ ébresztő órája szeretnék lenni, hogy felébresszem az alvó népet“; de a többi leányok is elégedetienek, 4 tanítónő vagy tanárnő szeretne lenni, 2 orvos, esetleg szülésznő, 1 pszichológus, 3 vegyész. Okos szeretne lenni kettő, munkás-titkár 1, főnök-nő és mindössze 4 szeretne „boldog háziasszony“ lenni. Néhányan meg vannak elégedve foglalkozásukkal és olyanok is akadnak, akik reménytelennek tartják ezen gondolkodni. Az elégedettek a nyomdászok és a felsőrézkészítők, tehát a rendezettebb viszonyok között élők. Ezek a vágyak magyarázatot lelnek származásuk viszonyaiban, amit a derékban törött polgárisulás tünetei kísérnek.

A születés-helye és a szülők lakóhelye szerinti megoszlás. A 64 iparos és gyárileány közül Clujon született 28 (42%), a szomszéd kisvárosban 18 (29%), falun 18 (29%). A 6 kereskedő és hivatalnokleány származása ugyanezt az arányt látszik megerősíteni, cluji születésű u. i. 2, vidéki kisvárosból származik 4, faluról 2. Ez részben fordítottja a Sinka József által kutatott adatoknak, mivel az általa tanulmányozott iparos és kereskedő ifjaknak több, mint a fele származik Clujról és csak elenyésző része faluról. De bármennyire felfrissítő az általunk vizsgált vidéki s falusi születésű dolgozó leányok nagyobb méretű beáramlása, a beáramlás okait vizsgálva inkább szomorú tünet. Mert míg az iparos és kereskedő ifjak, Sinka adatai szerint iparos és kereskedő családból származnak, vagyis részben az elért társadalmi színvonal megtartását, sőt néha az emelkedését jelzi, addig 5 gyárimumkásnő iparos családból, egy viszont kereskedő családból került le a gyárakba. A többi a falusi kisbirtok szétporladása következtében jutott ugyanoda. Hasonló süllyedést jeleznek a kisipari szakmában dolgozó leányok számadatai. 2 kishivatalnok és 1 németnyelv tanár, valamint 4 kiskereskedő leányait találjuk a műhely asztalok mellett.

Lányok foglalkozása.	Szüleik foglalkozásaihoz viszonyítva.						Össz.
	Kisipari fog.	Iparos	keresk.	hivatal.	gyárim.	földműves	
és egyéb	20	4	6	6	10	3	49
Gyári munkásnő	5	1	—	2	2	3	13
Hivatalnoknő	1	2	—	—	—	—	3
Kereskedőnő	2	1	1	—	1	—	5
Összesen	28	8	7	8	13	6	70

Alább a dolgozó leányifjúság vagyoni helyzetének feltárásánál kitűnik majd, hogy nem a közép- és kisiparos-osztály valóságérzéke irányítja leányait az ipari foglalkozások felé, hanem a változhatatlan helyzetbe való kényszerű beletörődés. Ugyanezt látszik igazolni a leányok iparos szüleinek származása is. 28 iparos szülőtől Clujon született 10 (35.72%), vidéki kisvárosban 14 (50%), falun 4 (14.28%). Feltételezhető, hogy a kisvárosi eredetű szülők szintén iparos vagy munkás családok ivadékai és az elszegényedés űzhetette őket a nagyváros felé. A 14 gyárimunkás, mosónő szülő közül itt született 2 (14.42%), vidéki városban 5 (35.70%), falun 7 (50%). Érdekes, hogy a 15 kereskedő és hivatalnok szülő közül egyszem cluji származású; 7 vidéki kisvárosban, 8 pedig falun született. Ez utóbbi adat szemléltetően jelzi az utat, amit a középosztályhoz számító szülők a falvakból és a kisvárosokból jövet megjártak a polgári karrier meredekén, hogy leányaikban vissza kezdjenek hullani a varrógép és a gyári robot mellé. A középosztály hulló csillagai ők, és hogy ez nemcsak keresztény sors, bizonyítja az a tény, hogy az egyik gyári leány apja zsidó kiskereskedő. A 6 román dolgozó leány földműves és napszámos szüleinek falusi származása és leányaik gyári munkás volta is amellett bizonyítja, hogy ezeknek sem vezet minden út Rómába.

A 70 dolgozó leány esetében tehát feltárul kissé a város dolgozó társadalmának is a keresztmetszete. Sejthető a társadalmi kategóriák felbomlása mellett a családi állapotok meglazulása is. Ezenkívül: dolgozó leányaink faluról és vidékről történő felsodródása nem azonos állapot az ideiglenesen cselédnek jövő falusi leányok helyzetével, sem pedig az iparos ifjúság viszonyaival, akik közül sokan, — Sinka József megállapítása szerint, — csak ipart jöttek tanulni a városba s azután esetleg visszatérnek falvaikba. Dolgozó leányainknak nincs mit kezdeniök falun sem a modern női szabászattal, sem pedig gyári munkamódszereikkel. Számukra tehát bezárult a visszavezető út. Helyzetük megköveteli, hogy az arra hivatottaknak, amikor az „öntudatos iparos és kereskedő osztály kinevelését“ szorgalmazzák, ne feledkezzenek meg a dolgozó leányifjúságról sem és gyűrjék le azt az előítéletet, amellyel derűre-borúra a fazék mellé küldik vissza a dolgozónőket.

A gazdasági és egészségügyi viszonyok. Amennyiben az ifjú dolgozónőket nemcsak, mint jövőbeli feleségeket és anyákat tanulmányozzuk, hanem mint olyan társadalmi réteget, amelynek gazdasági és társadalmi életünkben sőt társadalom-politikai célkitűzéseinkben egyre nagyobb figyelmet kell szentelnünk, akkor legkirívóbb és sürgős megoldást követelő problémaként gazdasági, munkaügyi és egészségügyi viszonyaik tárulnak eléink.

Vegyük mindjárt azt a tény, hogy a 70 dolgozó leány között 30 már elmúlt 20 éves, sőt egyesek 28-30 év körül járnak a férjhezmenés egyre csökkenő esélyeivel. S miért nem mennek férjhez? Miért veszik el a férfiak elől a munkát? — így háborognak a felületesen gondolkozók. A válasz elég egyszerű. Iparos ifjaink gyenge kereseti viszonyaik miatt nem mernek nősülni, csak ha jó partit köthetnek. A 70 dolgozó leány közül viszont 53 teljesen vagyontalan. Csak 17-nek van vagyona: kis lakóháza, esetleg pár hold földcskéje falun. Ez a vagyon azonban nem könnyebbség számukra, mert hozadékát keresetük nagyrésztével együtt kiskorú és keresetképtelen családtagjaik fenntartására fordítják. A mellékelt számoszlop soraiból kitűnik, hogy milyen súlyos teher lehet a népes családi helyzet dolgozó leányainkra. A 70 család közül mindössze 14 egykés, ezeknek mulasztásait bőségesen pótolják a zsidó családok, akik első helyen vezetnek 6, 7, 8 gyermekkel. Második helyet tartják a

reformátusok 2-10 gyermekkel. A katolikus és román lányok kb. egyforma arányban 1, 4, és 5 testvérrel a 3. helyen állnak. Az egykézők között foglalnak helyet az unitárius és lutheránus leányok szülei.

Testvérek száma felekezeti megoszlás szerint

	ref.	kath.	izr.	róm.	unit.	luth.	Össz.
1 testvér	—	2	—	—	—	—	2
2 „	5	2	3	1	—	—	11
3 „	6	—	2	1	—	—	9
4 „	3	3	2	2	—	—	10
5 „	4	4	3	—	—	—	11
6 „	2	—	1	—	—	—	3
7 „	1	—	2	—	—	—	3
8 „	—	—	1	—	—	—	1
9 „	1	—	—	—	—	—	1
nincs testvére	2	3	8	2	2	2	19
Összesen:	24	14	22	6	2	2	70

Kereseti viszonyok. Kirívóan gyenge a keresetük (800-600 Lei) a varróleányoknak, akik emellett 9-13 órát dolgoznak naponta. A gyári leányok keresete ugyanezen a színvonalon mozog, azzal a különbséggel, hogy munkaidejüket és bérüket kollektívszerződés szabja meg. (Napi 8 órai munkaidő). Ezzel szemben a varróleányok, masamódok és rokon szakmák, szervezetlen viszonyok közt dolgoznak. Ezek a szakmák a szezon szeszélyeitől függően, évente átlagban 1-2 hónapot munkanélkül töltenek. A magánalkalmazottak és hivatalnoknők a törvényes 8 órai munkaidőn túl 8-11 órát dolgoznak, havi 1000-2000 lei fizetésért. A legelképesztőbb munkaviszonyok között a fogorvosnál alkalmazott két leány dolgozik napi 13-15 órát, 1400 lejes átlagkeresettel. Sem ezek, sem pedig a kereskedők és hivatalnokok nem élnek kollektív szerződéses viszonyban munkaadóikkal. Szervezetlenek, bár Clujon igen fejlett a szakszervezetük. Viszont a cipőfelsőrészkesztőnők, politurozónők és nyomdászok, részben kollektívszerződés által, részben a szakszervezetek hatása alatt átlagosan csak 8 órát dolgoznak és fizetésük 1800 és 2000 lei között váltakozik. A gyári leányok és általában a nagyobb üzemekben dolgozók kivételével, általános a panasz, hogy csekély munkabéreiket a munkaadók nem fizetik rendesen.

Az ifju dolgozónők munka és kereseti viszonyait tekintve önkéntelenül is összehasonlítást kell tennünk az iparos és kereskedő ifjuság ilyen természetű viszonyaival s úgy találjuk, hogy a férfi ifjuság ugyanazon szakmában magasabb béreket ér el. Pl. míg a szabók havi 2000 lejt is keresnek, addig a varróleányok keresete sohasem haladja túl az 1600 lejt. A kereskedőknél a férfi alkalmazottak fizetése a 2500 lejt is eléri, a nő alkalmazottaké csak 2000 lejtig megy fel. A bőrdíszművesek 3500 lejes keresetével szemben a felsőrészkesztőnők fizetése megreked 1900 lejnél. Ezt a néhány kiragadott példát általánosítani lehet, mert azt tapasztaltam, hogy a nők azonos munkatejesítményért férfi szaktársaiknál aránytalanul kevesebb munkabért élveznek. A jogaim erre rendszerint az, hogy a nő nem családfenntartó. Ugyanez az egyenlőtlenség észlelhető a dolgozó nő napi munkaidőjénél is, mert bár az üzemi munkaidő tartalma egyszerre ér véget, a dolgozónőkre ottbott még 3-4 órai házimunka vár. Szüleiktől való függésük is sokkal nagyobb a dolgozó leányoknak, keresetüket rendszerint az utolsó fillérig haza kell adniok. A megkérdezett 70 dolgozóleány közül 42 egész keresetét haza adja, míg 10 fizetésének 60-70%-át. Mindössze 3 olyan akadt, aki egész keresetét elkölt-

heti, mivel az egész család jól keres. 15 idegeneknél él s fizetése 80-90 százalékat házbérre és élelemre költi. A házbér ellenében lakók, akik szüleikkel élnek, velük közösen 6-900 lejt fizetnek havonta. Az idegeneknél lakók házbére 3-6-800 lej között váltakozik, amin úgy könnyitenek, hogy ketten-hárman bérelnek egy butorozott szobát, esetleg ismerős családokkal egy szobában huzzák meg magukat. Mozira, színházra, táncmulatságra átlagban alig költenek havonta 25-30 lejt. A legalsóbb fizetési kategóriákhoz tartozó varróleányok és gyáriléányok kiadásai között még ez a tétel sem szerepel.

Habár az utóbbi években munkanélküliség csak a politurozó nők és a varrólányok szakmaiban fordult elő (1, 2, 3 hónap évente), mégis minden pillanatban rettegnek az elbocsájtástól. A munkanélküli hónapokra való takarékossgal átlag keresetük 25-30%-kal csökken. A szüleiknél lakók kereseti átlaga is alászáll, mivel a fizetésüket meg kell osztaniok keresetképtelen családtagjaikkal. A fentiek figyelembevételével megállapíthatjuk, hogy a dolgozóleányok életszínvonala mélyen a férfi ifjúságé alatt áll. Jövőjükben csak a házasság első éveiben remélhetnek enyhülést, amíg meg nem születnek az első gyermekek...

Táplálkozás; egészségügyi helyzet. E kettő alakulása a kereset és a munkaviszonyok közvetlen hatása alatt áll. Táplálkozásra fizetésüknek legfeljebb egyharmadát költik. „Élelemre a lehető legkevesebbet költök” — feleli egy politurozónő, akinek havi költségvetését érdemesnek tartom leközölni. Keres havonta 1800 lejt, de évente csak 9-10 hónapot dolgozik, mert a téli hónapok alatt és a nyár derekán pangás szokott beállni a szakmában. Ezenkívül egy-két napot betegeskedni is szokott. Hat tagu családjá van, ebből három keresetképtelen. Havi keresete a munkanélküli hónapokra is elosztva 1350 lejre csökken. A házbérről reá eső rész havonta 150 lei. Betegségélyző illeték 50, kereseti adó 50, szakszervezeti tagdíj 45 lei. Az elkerülhetetlenül szükséges ruházzkodásra, cipőtápalásra, fodrászra és más, tisztálkodáshoz szükséges dolgokra költ havonta 180 lejt. Három keresetnélküli testvére eltartásához hozzájárul 400 lejjel. Saját élelmzésére így havonta 475 lej marad, vagyis napi 15 lei 83 bani. Tehát még annyi sem, mint amennyiből — harmadosztályú vendéglőben — egy két fogásos ebédet el lehet fogyasztani. Ha tekintetbe vesszük is a családi főzés olcsóbbságát, még akkor is igen kevés az a kalóriamennyiség, amennyi az említett összegből felvásárolható. Ezért sokkal jobb viszonyok között élnek az idegeneknél lakó leányok. Viszont adatainkból kiderült már, hogy leányaink 78%-a a szüleinél lakik s ezek többé-kevésbé ugyanugy élnek, mint ahogy a kiragadott példa mutatja. S ha figyelembe vesszük még, hogy a 70 dolgozóleánynak több, mint a fele 17-20 éves, vagyis még nem egészen fejlett nő, jogosan következtethetünk arra, hogy egészségi állapotuk korántsem néz biztató jövő elé, amint az a házasságban rendszerint ki is szokott derülni, úgy az anyák, mint a gyerekek elbetegedésén. A szükséges pihenőidő hiánya is aláássa dolgozóink egészségét. Fele 9-13 órát dolgozik naponta egészségtelen kis ódukbán s ehhez hozzá kell adni a hosszú, fárasztó utat, mivel a legtöbben a perifériákról járnak be a városba dolgozni. A házimunka leszámitásával déli pihenőre, éjszakai alvásra, szórakozásra, étkezésre, alig marad 7-9 óra. A vasárnapi pihenőjük délelőtt rendszerint főzéssel és takarítással telik el. Szemléltető képet nyújt felkelési s lefekvés idejük összevetése.

Ebédszünetük sem jelent mindenkor pihenést, mert az egy órai ebédszünet nagyobb részét hazajárással töltik. A politurozónők, gyárilányok a munkahelyükön ebédelnek, de az így megnyert pihenőidő érté-

két lerontja az, hogy száraz ételt vagy azelőtti napon főzöttet kell enniük.

Foglalkozási ág	Átlagos napi munkaidő	A felkelés átlagos ideje	A lefekvés átlagos ideje	Déli pihenés időtartama
Varróleányok és rokon szakmák	9—13.—	6—7.—	11—12.—	1.—
Gyárleányok	8.—	5—6.—	10—11.—	—
Politurozónó	8.—	6.—	10—11.—	1.—
Felsőrészkészítő	8.—	6—7.—	10—11.—	1.—
Keresk. alk.	9—11.—	7.—	11—12.—	2.—
Hivatalnok	8—9.—	½ 8.—	11.—	2.—
Asszistenszó	13—15.—	6—7.—	10—12.—	2.—
Nyomdász	8.—	6—7.—	10—11.—	2.—
Egyéb	10.—	6.—	11.—	2.—

Lakás-viszonyok. A lányok 78%-a szüleinél lakik. Ez azonban a világejrt sem jelent barátságos családi otthont és kényelmet. Mindössze egy szülőnek van két szobás lakása, amelyben öten laknak, emberi követelményeknek megfelelő lakásberendezéssel. Egy szobában másodmagával lakik 9, harmadmagával 19, negyedmagával 6, ötöd-tizedmagával négy. Az idegeneknél lakó dolgozóleányok aránylag egészségesebb és lakálycsabb körülmények között élnek: egyedül lakik kettő, másodmagával 6, harmadmagával 6. A lakásadó családdal egyszobában negyedmagával lakik 2, hatodmagával 1. Ha fellapozzuk Sinka József adatait — úgy találjuk, hogy az iparos és kereskedő ifjak hozzájuk képest fényűző körülmények között laknak. Közülük mindössze harmincan laktak három személynél többen egy szobában, míg a dolgozó lányok közül 43-an. A dolgozóleányok közül mindössze kettőnek van fürdőszobája, más kettő ismerőseinél szokta igénybe venni a fürdőszobát. 66 azt állítja, hogy havonta 3-4-szer szokott fürödni, ami alatt azt értik, hogy havonta egyszer fürdenek teknőbe vagy mosókazánban, olykor a gőzfürdőben, de ezt a 70 leány közül aligha teszi meg kettő-három. A többi fürdése derékig s alulró! térdig való lemcsakodásból áll. Hogy ez mit jelenthet egy olyan szobában, ahol a legtöbbször heten-nyolcan tartózkodnak, el lehet képzelni. Ennek a helyzetnek egészségügyi tarthatatlanságát csak akkor érthetjük meg igazán, ha utalunk a női nem élettani funkcióira, amely alaposabb tisztálkodást követel. Szerencsére a nyári szabadban való fürdés lehetősége enyhíti némileg ezt az állapotot.

Hihetetlennek tűnik, hogy csak öt dolgozóleány panaszkodott komolyabb megbetegedésről s ilyenkor a betegsegélyző orvosa kezelte őket a már eléggé ismert gondossággal. Havi vértisztulás ideje alatt két-három kivétellel valamennyien dolgoznak, bár betegnek érzik magukat. Ennek következményeit asszonyainkon észlelhetjük, akiknek igen nagy százaléka 28, 30 éves korában sűrű látogatója a nőgyógyászati klinikáknak.

A fizetési szabadságra való jogot az ország munkatörvényei szigorúan előírják, a valóságban azonban munkás leányaink arról panaszkodnak, hogy a munkaadók ezt a kötelezettségüket nagyon ötletesen kiját-szák. Amikor az előírt egy évi alkalmazást elérik, akkor rendszerint elbocsájtják őket, majd egy heti pihenés után újra alkalmazják és így a jogfolytonosság megszakítódik. A kisiparban divik ez nagy leleményességgel annál is inkább, mivel a kisiparosság nagy része képtelen elvise'ni a fizetési szabadság szociális terhét. A 70 nő közül csak 15 volt fizetési szabadságon, közülük is 8 csak egy-két esetben, míg 55 a jogfolytonosság megszakítása miatt sohasem vehette igénybe szabadságát. Nem beszélve arról, hogy a szezon-szakmában ez a jogfolyto-

nosság sohasem fordulhat elő.

A szórakozás, testedzés szorosan összefügg az egészség megőrzésével. A sportolás volna hivatott kiegyensúlyozni a munka egyoldalúsága által előidézett testi elváltozásokat, a szórakozásnak pedig az idegbajhoz vezető kedélytelenséget kellene eltüntetnie leányaink fásult arcáról. A leányok közül igen kevesen, 17-en járnak csak moziba vagy színházba, ők is évente legfeljebb 3-4 alkalommal. Rendszeresebb olvasásban 10 talál szórakozást. 15 szakegyletekben s egyesületi teadélutánokon tölti szabad idejét. 23-an családi körben szórakoznak, tehát sehova sem járnak. Sportolni csak alkalmyszerűen szoktak, legtöbbjének sportolása kimerül a korzózásban s ritkán egy-egy agyonzsufolt táncmulatságban, legjobb esetben egy-egy kirándulásban. Csupán 5 sportol rendszeresen a *C. M. S. C.* és az *Echo* sportegyesületekben.

Komoly javulást ifjú nőink sportolása és szórakozása, egyáltalában egészségügyi helyzete terén nem várhatunk addig, míg a mai gazdasági terheik fennállanak. A növédelmi törvények ereje törést szenved az üzemek s a család határain, sőt ez utóbbi területre ki sem terjed a figyelme. Az arra hivatott intézmények és növédő egyesületek fejadata lenne, hogy egy kiegészítő törvényjavaslat keretében feltárják és megke-ressék a dolgozónők felsegitésének módjait.

É V I

Irta: DÉRY TIBOR

Juliusban Évi elutazott Bécsbe. A fiatal lány a bécsi nemzetközi tánc-kongresszuson vett részt s mint máskor is, amikor elvi vagy táncosnői munkájának egy jelentősebb állomásához ért, néhány nap alatt hirtelen kivirult, megszépült, mint szüléskor a fiatal anya. Gyöngéden alkotó szíve, melynek néha önmagával szemben is olyan kiméletlen mozdulatai voltak, mint az anyaméhnek, megizmosodott a felidézett válságtól s minél villámlóbb s kénkövesebb volt fölötte a mennyezet, annál merészebben valószínűsította meg önmagát. Meghunyászkodva, mint egy szerelmes nőtényállat, alázatosan, konok türelemmel feküdt alá a legnehezebb feladatnak s merész testtel, villogva megoldotta. Sápadt, mozdulatlan arca egy kissé kipirult, játékosabbá vált, szeme megnedvesedett, míg hiányzó humorát is feltalálta ilyenkor szíve egyik kis csücskében, ősrégi szakállas vicceket mesélt s fejedelmien mulatott hallgatói elképedt ábrázatán, borzongva, indokolatlanul kacagott a napsütésben, mint egy süldőlány. Első nap, hogy Bécsbe érkezett, e célra félretett pénzén egy parajzód szvettért vásárolt, rögtön hazament, felvette s egyedül elindult a Rathauskellerbe ebédelni. Két pohár sört is ivott s úgy érezte, hogy a második pohár végleg felnőtt nagy lánnyá avatja, aki immár önállóan rendelkezhetik életével, ezért rögtön ebédután cukrászdába ment és szegyetlenül megevett három indiánert, cigarettára gyujtott és egy negyediket rendelt. Dühösen nézett maga elé s pokolian jól érezte magát. Irattáskáját ezuttal otthon hagyta, ez is felemelő érzés volt és nagyban növelte önérzetét; retiküljéből egy kis törött tükrött szedett elő s zord arccal, diadalmasan kifestette száját. Olyan remek kondícióban volt, hogy nem kételkedett benne, díjat fog nyerni a táncversenyen. Belengett a tükörbe, apró öklével önfeledten ütögette a márványsztalet. A cukrászdából kimenet majd hogy nyelvet nem öltött egy idősebb elegáns-